

voor de betrokken Nederlanders in bezet gebied – daar evenwel voor hen alleen, niet ook voor anderen. De activiteit der spionagegroepen viel toen, en viel ook later, geheel buiten de aandacht van de brede massa van het Nederlandse volk. Het was een vorm van illegaliteit die, zorgvuldig en behoedzaam op de achtergrond blijvend, geen effect had noch ook kon hebben op het moreel van dat volk.

Juist dat effect was het dat bij uitstek beoogd werd door een andere vorm van illegale actie waarvan wij thans de prille oorsprong in '40 willen schetsen: de ondergrondse pers.

Ondergrondse pers

Het eerste ondergrondse blad dat regelmatig gestencild uitkwam, was *Bulletin*. Het werd opgericht door de gebroeders J. L. en N. G. Voûte die beiden in Maartensdijk bij Utrecht woonden. Wat de legale pers in de eerste weken van de bezetting schreef, wekte zoveel ergernis bij hen dat zij besloten, elke maand een blaadje te stencillen waarin zij, voorzover die hen bereikten, berichten zouden opnemen die de legale pers blijkbaar niet mocht publiceren alsmede telkens een meer principiële artikel. 'Haat deze vijand met alle kracht van uw hart', zo stond in het eerste artikel van die aard te lezen (14 juni),¹

'veracht zijn brutale misdadigersgeest, wacht u voor zijn gluisperig gekweel in onze eenmaal vrije pers en radio waarin hij thans probeert u te beliegen en te bedriegen. Kijk in de verdierlijkste facies van zijn handlangers waarin u niets vindt dan de geest van het Boze, van het geweld en van de moordenaar en plunderaar. Wee de landverraders die deze horden hielpen binnenkomen. De dag der vergelding komt. Wee de kleurlozen die zich niet van uur tot uur blijven weren tegen de overweldigere . . . Eenmaal komt de dag dat Nederland weer vrij zal zijn. Blijf trouw!!'

Later werd de toon van *Bulletin* nog feller. In oktober riep het blad tot het vormen van verzetskernen op, 'opdat – als de Duitse mislukking tegenover Engeland aanhoudt – gij groepsgewijs in staat zijt, mede te helpen bij de bevrijding van ons land.'² 'Beidt uw tijd', zo heette het na de door de bezetter neergeslagen Februaristaking,

¹ *Bulletin*, 3 (14 juni 1940), p. 2.   ² A.v., 10 (17 okt. 1940), p. 4.